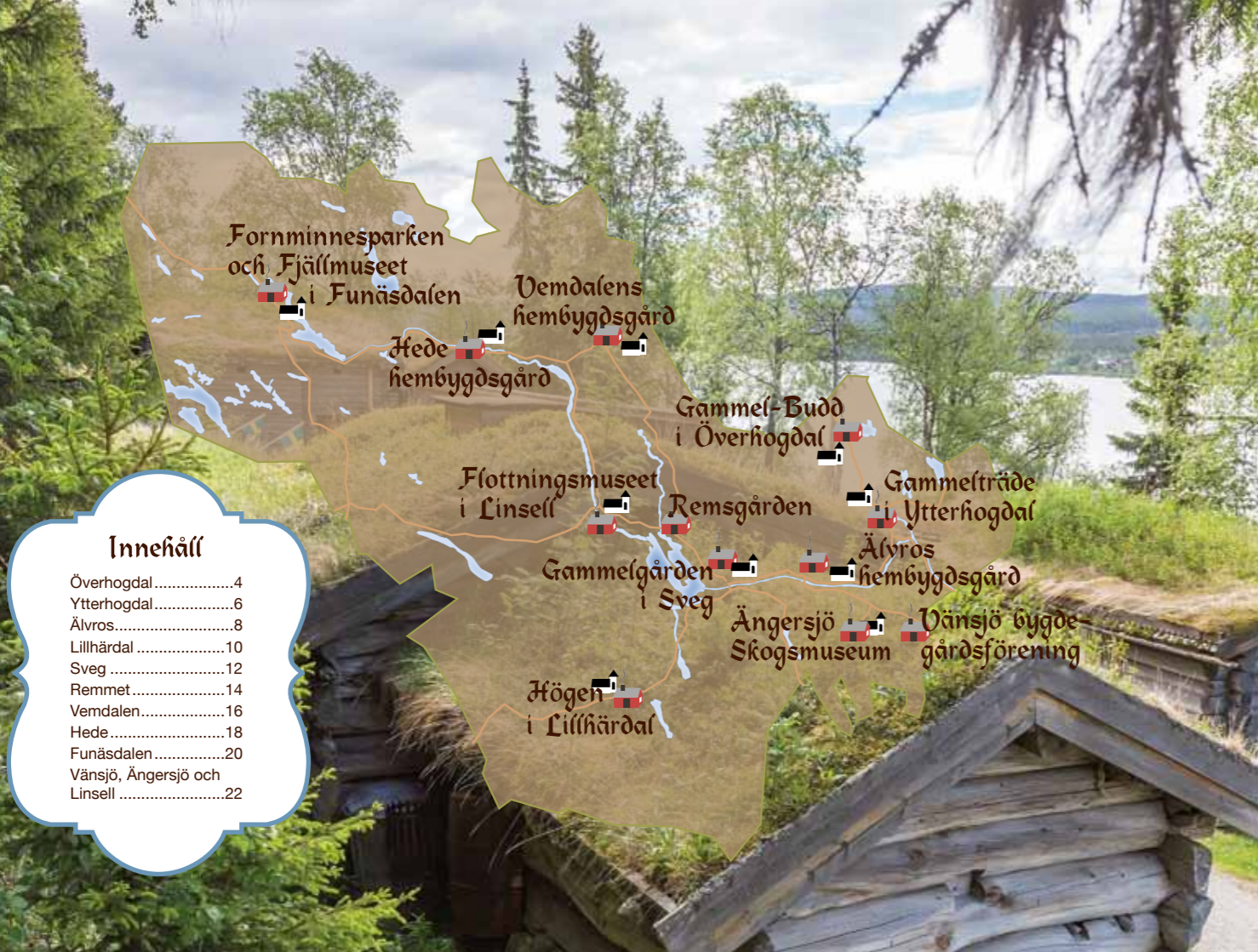

Härjedalens hembygdsgårdar

Fornminnesparken
och Fjällmuseet
i Funäsdalen

Vemdalens
hembygdsgrård

Hede
hembygdsgrård

Gammel-Budd
i Överhogdal

Flottningsmuseet
i Linsell

Remsgården

Gammelträde
i Ytterhogdal

Gammelgården
i Sveg

Älvros
hembygdsgrård

Ängersjö
Skogsmuseum

Vänsjö bygde-
grårdsförening

Högen
i Lillhärddal

Innehåll

Överhogdal	4
Ytterhogdal	6
Älvros	8
Lillhärddal	10
Sveg	12
Remmet	14
Vemdalen	16
Hede	18
Funäsdalen	20
Vänsjö, Ängersjö och Linsell	22

Härjedalens skrivna historia går tillbaka ända till vikingatid, vilket är unikt för Skandinavien. Ett dokument från det norska hovet som framställdes under första hälften av 1300-talet pekar ut en fredlös ättledare vid namn Härjulf Hornbrytaren som den förste nybyggaren i Härjåns dalgång vid mitten av 800-talet och namnger de förstfödda sönerna i 15 släktled efter honom. Det finns tecken på att det redan fanns andra bofasta i området före honom, men att landskapet fick en omfattande, förmedeltida invandring västerifrån, från det område som så småningom skulle bilda Norge, är det knappast någon som betvivlar idag.

Härjedalen har sedan nationsbildningarna också tillhört Norge i betydligt fler år än vi tillhört Sverige, vilket kan spåras i byggnadsskick, språk, musik och andra kulturyttringar. Först 1645 lades landskapet under den svenska kronan, i och med freden i Brömsebro under drottning Kristinas regeringstid. Men både innan och efter drabbades Härjedalen av ideliga krig – hela nio under en period på 250 år. *Hellre ödeland än fiendeland* var en återkommande devis och norska, danska och svenska trupper turades om att tömma härjedalska byar och socknar genom att bränna och skövla.

Kanske är det en del av förklaringen till att härjedalingarna vill vårda de rester av äldre bebyggelse som trots allt överlevde ofredstiderna. Somliga finns i privat ägo, till exempel den bod i byn Äggen utanför Sveg som daterats till 1353, medan andra

byggnader samlats upp till friluftsmuseer och hembygdsgrårdar. Härjedalen var begåvad med mycket tidiga aktörer inom hembygdsrörelsen, trots att det uråldriga bondesamhället levde kvar betydligt längre här än på andra håll – den tidiga hembygdsrörelsen hade ju en tydlig koppling till industrialismens framväxt och centraliseringen till städerna. Härjedalens Fornminnesförening bildades redan 1894 och handlaren Erik Fundin i Funäsdalen inledde uppbyggnaden av Fornminnesparken i byn, bara ett par år efter det att Artur Hazelius börjat flytta byggnader till Skansen i Stockholm. Två decennier senare bildades Svegs hembygdsförening, som på samma sätt ville samla byggnader, textilier och föremål av olika slag för att visa hur människor bott och verkat i bygden i äldre tid.

Idag är hembygdsgrården inte längre bara ett museum, utan även centrum för ett levande kulturarv där även nutidens människor kan känna sig hemma i vardag och fest. Med den här broschyren vill Härjedalens hembygdsföreningar visa vägen till de oaser i tillvaron som våra hembygdsgrårdar faktiskt är.

Gammelbudd Överhogdal

Hembygdsgården är vackert belägen intill Överhogdals kyrka, nära ån Hoan i den södra delen av byn. På gården finns ett flertal byggnader – de flesta är ditflyttade från andra platser i Överhogdal. Mangårdsbyggnadens nedre del är en parstuga från 1700-talet. Huset byggdes till med en övre våning vid 1800-talets mitt.

I mangårdsbyggnaden finns en samling gamla bruksföremål, där de äldsta är från 1500-talet. Här finns också äldre kläder och fotografier. När Överhogdals skola lades ned, flyttades en del av inventarierna till hembygdsgården. Interiören i skolsalen är från första halvan av 1900-talet.

Här kan man också se hur en vävstol från vikingatiden fungerar. Den här typen av stående vävstol användes när de berömda Överhogdalsvävarna tillverkades vid början av 1100-talet. Vävarna återfanns 1910 i en bod vid Överhogdals kyrka.

På kornladans väggstockar finns några inristade figurer – krigare i gamla uniformer och med hillebarder, barn, en brud samt ett inristat datum: 24 juni Anno 1670. Stockarna har troligen tillhört ett äldre störrös (kokhus), men återanvänts i ladan.

Hembygdsgården håller öppet med servering under juli månad, men hembygdssföreningen tar även emot förbokade grupper vid andra tidpunkter. Mangårdsbyggnaden hyrs också ut för bröllop och andra festligheter.

Den som vill kan prova hur det känns att sova på gammaldags vis, på halmmadrasser. Fäbodstugan hyrs nämligen ut för övernattnin under den varma årstiden. Moderna faciliteter finns i ett separat hus.

www.överhogdal.se
GPS: 62.27786, 14.79848

Gammelträde Ytterhogdal

Ytterhogdals hembygdsgård står vid urgammal odlingsmark – här har människor bott och brukat jorden sedan åtminstone 600 år, men förmodligen längre. Huvudbyggnaden på Gammelträde står på sin ursprungliga plats och uppfördes omkring år 1700. Huset har dock byggts om och till genom åren.

Hembygdsgården bildades 1954 för att förvalta gården och sedan dess har 8 byggnader flyttats till platsen. En av dessa är Kaplansgården, hjälpprästens bostad. Ytterhogdal och Haverö, grannsocknen i Medelpad, hade gemensam präst 1560-1818, och när kyrkoherden var i Haverö fick kaplanen rycka in i hans ställe. Byggnaden är tidstypiskt inredd med föremål ur föreningens omfattande inventariesamling.

En gång i tiden fanns minst 50 gårdssmedjor i Ytterhogdal och föreningen vill med sin smedja skapa ett äreminne över alla skickliga smeder i bygden. Smedjan innehåller verktyg efter mästaremeden och järnkonstnären Erik Jompo Lindberg som var verksam i Ytterhogdal under senare delen av 1900-talet.

Föreningens äldsta föremål är en dörr från Fåssjö kapell som tillverkades på 1200-talet. I samlingen finns även en träskål från 1451. Förutom föremålssamlingen har föreningen en omfattande fotosamling, som tillsammans med övrig dokumentation och kartor utgör en omätlig kulturskatt för bygden, både nu och för framtiden.

Hembygdsgården hyr ut den vedeldade stenugnen till den som vill baka och man tillhandahåller också en samlingslokal för sammanträden och fester, med plats för 40 sittande. Serveringen är öppen under juli månad, då man också ordnar den årliga hembygdsgården. Byns midsommarfest hålls också på Gammelträde.

www.hembygd.se/ytterhogdals-hembygdsgorening
GPS 62.15959, 14.95061

Älvros hembygdsgård

Hembygds- och fornminnesföreningen i Älvros bildades 1925 – i första hand för att rädda den gamla kyrkan som höll på att förfalla. I kyrkans bakre del förvarades gamla bruksföremål som samlats in i början av 1900-talet. När kyrkan så renoverades 1929, blev föreningen tvungen att skapa ett nytt alternativ för att förvara föremålen.

Föreningen köpte först ett loft som man flyttade till hembygdsgårdens nuvarande plats vid gamla kyrkan, där Norrälven rinner ut i Ljusnan. Mangårdsbyggnaden, en parstuga från 1700-talet, hade varit i samma släkt sedan 1700-talet, men såldes 1935 på auktion. Den nye ägaren skänkte sedan huset till hembygdsföreningen, som satte det på plats 1949. På höjden bakom hembygdsgården finns också en fäbodvall, med bustuga, ladugård och störrös.

Mangårdsbyggnaden är öppen sommartid, då man kan ta del av den stora samlingen allmogeföremål. Hembygdsföreningen har också daglig kaffeservering. I ladugården finns utställning och försäljning av hemslöjd och hantverk. I sockenstugan har föreningen arrangerat en fotoutställning med temat *Älvros – förr och nu*.

GPS 62.04850, 14.64920

Högen Lillhärdal

Gården Högen är en av landets få och en av Jämtlands läns två fullständigt bevarade fyrbyggda gårdar enligt nordsvensk typ. I Lillhärdal fanns flera sådana gårdar kvar ovanligt länge. De flesta splittrades i samband med laga skiftet 1912, utom Högen som redan 1924 övertogs av Lillhärdals hembygdsförening. För att skydda de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna är Högen förklarad som byggnadsminne.

Gårdens byggnader är uppförda under perioden 1600-tal till tidigt 1900-tal. Det äldre boningshuset, Gammelstugan, är byggt 1776. Det är en envånings parstuga med barfred och fönster med små blyinfattade rutor och fönsterluckor med hyvlade rombiska figurer.

På 1800-talet ägdes gården av bonden Olov Olovsson. 1869 såldes halva gården, för att sonen, Olov Högman, som inte var kraftig nog att bli bonde, skulle få studera. När sedan Olov den äldre blev för gammal för att driva gården, såldes resten till en bybo som i sin tur sålde den till Hudiksvalls Trävaru AB, där sonen arbetade.

År 1923, samma år som Olov Olovsson avled, köpte sonen tillbaka gården och testamenterade den till Lillhärdals hembygdsförening, som då bildades för att bevara Högen. Han testamenterade även gårdens alla inventarier till föreningen.

Övriga föremål är skänkta från andra gårdar i Lillhärdal. Här finns bland mycket annat en samling vackra och unika livstycken och västar bevarade.

Hembygdsföreningen anordnar årligen en hembygdsfest som äger rum andra veckan i juli.

GPS 61.849063, 14.063272

Gammelgården

Sveg

Föreningen bildades 1913 för att ge eftervärlden en bild av hur förfäderna levtt, bott och arbetat. Man började samla hus och föremål för att förverkliga tanken och Gammelgården står idag som ett levande minne över den härjedalska kulturen. Svegs hembygdsförening ansvarar idag för ett 30-tal hus och minnesmärken. Föreningens nya utställningshus Nygården innehåller en av de finaste textilsamlingarna i Jämtlands län. Gammelgården har totalt omkring 5.300 föremål registrerade, men många återstår fortfarande att dokumentera.

Mangårdsbyggnaden Herröstugan var det första hus som sattes upp på området. Byggnaden är en parstuga med framkammare från mitten av 1700-talet – en av få av detta slag som bevarats i landskapet. Stugan är möblerad som ett tidstypiskt bondehem.

Andra ståtliga byggnader är Fogdestugan, uppförd i början av 1700-talet, och Kungsboden, som fått sitt namn efter ett kungligt besök 1686 hos den storbonde i Herrö som då var ägaren.

Svegs hembygdsförening anordnar varje år bland annat mid-sommarfirande, hantverksdagar under juli månad, Olsmässfest, spelmansstämma, höst- och skördemarknad samt julmarknad. Ett nytt inslag som snabbt blivit populärt är Logrock med Kingen i augusti. Gammelgården är också platsen för mer officiella arrangemang som nationaldagsfirande.

Under de flesta av dessa arrangemang kan man besöka de viktigaste stugorna, och man kan också köpa traditionell mat som flötgröt, gûm, tunnbröd och kolbulle, men även nutida fika och varmkorv.

Gammelgårdens kaffestuga och loge kan hyras för bröllop, födelsedagskalas, företagsevent, föreningssammankomster och liknande. Bagarstugan har vedeldad stenugn, som hyrs ut för tunnbrödsbak. I Fogdestugans källare finns en vävstuga med ett tiotal vävstolar.

www.hembygd.se/sveg
GPS 62.03911, 14.35679

Remsgården Glissjöbergsremmet

Redan när Remsgården byggdes på 1700-talet var den en sevärdhet. När den stod färdigbyggd på 1770-talet ansågs den av många som den ståtligaste i hela Härjedalen. I dag kommer besökare från hela världen för att beundra det välbevarade byggnadsminnet. Gården är ett praktexempel på härjedalsk timringskonst.

Huvudbyggnaden, Gammelstugan, är en för 1700-talet ovanligt påkostad parstuga, med framkammare och hela tre källare. Vardagsstugan var husets hjärta, där man lagade mat

i den öppna spisen, spann, vävde och snickrade under långa vinterkvällar. Här sov också de flesta av familjens medlemmar. Innanför vardagsstugan ligger framkammaren med egen öppen spis. Här sov husbonden och hans hustru ensamma – en lyx som få härjedalsbönder kunde unna sig vid den här tiden. Taket i framkammaren köpte Lill-Remsen, Olof Olofsson, in från Vemdalens gamla kyrka när den revs.

Helgdagsstugan är rikt utsmyckad med vägg- och takmålningar utförda i huvudsak av kyrkomålaren Erik Wallin från Nilsvallen utanför Sveg. De tillkom 1774 som en hyllning till Annika, Lill-Remsens hustru.

Remsgården är bevarad på den plats där den ursprungligen byggdes och flera av gårdens uthus står också kvar idag. Gården förvaltas av Svegs hembygdsförening, som nyligen möjliggjort kaffeservering på platsen genom att varsamt bygga om bostadshuset från 1910 till ett café.

www.remsgarden.info
GPS: 62.12548, 14.162579

Vemdalens hembygdsgård

I Vemdalen finns en av de äldsta hembygdsgårdarna i Jämtlands län. Anläggningen består av 19 timrade hus – vart och ett med sin intressanta historia. Mangårdsbyggnaden är en parstuga från 1700-talet som från början bara hade en våning. Men när kraven på ökat utrymme växte fram under 1800-talet, byggde man på en våning till. Huset skänktes till hembygdsgården 1909.

På gården finns tusentals äldre föremål att titta på. Här finns också en samling med omkring 4.000 bilder tagna av Vemdalsfotografen Einar Montén, som skildrar byns utveckling under 1900-talet från bondesamhälle till modern vintersportort.

Hembygdsgården sköts idag av en ideell förening som arbetar för att gården ska bevaras, men också för att utveckla den till att bli intressant för hela familjen. Gården kan hyras för bröllop, födelsedagar, barnkalas eller andra festligheter. Varje år anordnas kurser i smör- och osttillverkning, samt tunnbrödsbakning. Man kan också hyra bakstugan för att baka bröd på egen hand.

Sommarens höjdpunkter är sommarmarknaderna och hantverksdagarna som äger rum alla torsdagar i juli samt de två första i augusti. Då visas hur man förr tillverkade messmör och annan fäbodmat, hur man smidde bruksföremål av järn i smedjan och hur man vävde sina tyger på vävstol. Här finns smakprov att köpa med sig hem och här finns tombola med fina vinster från bygdens hantverkare. Ett flertal knallar finns på plats och säljer skinnprodukter, mathantverk från lokala producenter, smycken, träsnide m.m. I sommarcaféet vankas gott hembakat bröd.

För barnen finns leklandet med barnens ladugård, en snickarbod, en rutschkana, en gungälg, ett björnide och en lek- och balansbana.

Under året i övrigt anordnas ett flertal evenemang för hela familjen, som firande av nationaldagen, midsommar och Valborgsmässoafton. Hembygdsgården erbjuder också musikkvällar och fler marknader under jul och påsk.

Hede hembygdsgård

Hede hembygdsgård grundades 1935 och har funnits på den centralt belägna platsen, intill riksväg 84, sedan 1955. På gården finns numera ett 20-tal byggnader, från både 1600- och 1700-talet, ditflyttade från olika platser i socknen.

Västmostugan innehåller en gammal lanthandel. Föreningens föremålssamlingar finns i Oppgårdstugan. I Röststugan finns servering under sommarmånaderna. Logen är, tack vare sin stora sammanhängande yta, användbar för olika ändamål. Den gamla sockenstugan, ”vävstugan”, är platsen för gårdens allmänna aktiviteter vintertid. Från september till maj arbetar kvinnor från bygden med att väva mattor och dukar som sedan ställs ut och säljs, eller lottas ut under sommarens tombola i Kyrkstugan. Barnens favorit brukar vara gårdens trähäst i naturlig storlek, med tillhörande virkeslass.

Under perioden maj-augusti är det många olika aktiviteter på hembygdsgården – nationaldagsfirande, skolavslutning, klädning och resning av midsommarstången med dans och lekar till toner av hedebygdens duktiga spelmän. Fredagarna i juli, och de första två i augusti arrangerar föreningen marknadsdagar på hembygdsgården. Knallar säljer hemslöjdsalster, lokalt producerad mat och mycket annat. Hembygdsföreningen säljer flötgröt, i störröset steks kolbullar och i bagarstugan finns nybakat tunnbröd att köpa. Varje år i juli har Hede en ”byfestvecka” då aktiviteterna på hembygdsgården kulminerar med bland annat musikafton, picknick med underhållning och dans på logen.

Bygdens Lucia utses genom lottning på hembygdsgården i samband med julmarknaden. I februari kommer förbönderna på besök för att äta ärtsoppa på sin väg genom landskapet till Röros marknad.

Ett 70-tal frivilliga hjälps åt för att leva upp till hembygdsföreningens vision: *Hede hembygdsgård skall vara en källa till inspiration, glädje och kunskap, där generationer möts och lär av varandra!*

www.hembygd.se/hede
GPS: 62.420312, 13.511527

Fjällmuseet och Fornminnesparken Funäsdalen

Härjedalens Fornminnesförening hör hemma i västra Härjedalen. Med utgångspunkt i den nygamla högborgen "Gamla Växeln" i Fornminnesparken, mitt i Funäsdalen, bedriver den idag sin verksamhet.

Föreningen bildades den 1 januari 1894 vid ett möte i Funäsdalens gamla skola med handlaren Erik Fundin som initiativtagare och grundare, och är därmed en av Sveriges allra äldsta hembygdsföreningar. Fundin tog inte bara initiativ till föreningen utan började också samla kulturföremål från bygden. Tack vare hans framsynthet har föreningen idag omfattande samlingar och en park med ett 30-tal gamla byggnader, den äldsta daterad 1512.

Uppbyggnaden av Härjedalens Fjällmuseum är utan tvekan det största projekt genom åren som stått på föreningens dagordning. Fornminnesföreningens föremålssamlingar skildrar livet förr bland fjällbygdens samer, gruvarbetare och bönder. Fjällmuseet invigdes av kung Carl XVI Gustaf 1999.

Gård- och Säterarkivet (GOSA) är ett annat projektet som föreningen driver. Arbetet startade under de första åren av 2000-talet och går ut på att samla så mycket material som möjligt av alla de slag om bygden och dess befolkning förr och nu, med tonvikt på bilder. GOSA:s samlingar finns i föreningens lokal Gamla Växeln där det är öppet hus varje onsdag.

Härjedalens Fornminnesförening arrangerar flera årligen återkommande evenemang som fåboddagar, berättarkvällar, midvinterkvällar och nationaldagsfirande.

www.fjallmuseet.se
GPS: 62.54837, 12.53784

Vänsjö bygdegårdsförening

Föreningen bildades 1955 då bygdegården uppfördes, men har idag även ansvar för byns vattendrivna kvarn, vattenkraftverk och en bysåg där byborna kan såga sitt husbehovsvirke.

Skvaltkvarnen i Vänsjö är nämnd i källor från 1700-talets början men är troligen äldre än så. År 2001 renoverades kvarnen som då fick nytt kvarnhus, men inredningen är till stora delar ursprunglig. Kvarnen används varje vår då vattenståndet i ån är tillräckligt högt, men att mala korn till mjöl är en långsam process – 5 kg kornmjöl i timmen är ett gott resultat för den anrika kvarnen.

Wänsjö Elektriska Kraft- och belysningsförening bildades 1920 och kraftverket var i drift fram till 1950. Som andelsägare fick man el till sin lampa – i början fanns inga elmätare, utan delägarna betalade en fast avgift per år beräknad efter hur stark lampa man ville ha.

På bygdegården bedrivs hembygdsforskning under vintrarna, men den hyrs också ut för bröllop, begravningar, fester och andra tillställningar. Föreningens loppmarknad i mitten av juli ger tillräckligt med intäkter för att verksamheten ska gå runt.

GPS Skvaltkvarnen: 61.99796, 15.00948
GPS Bygdegården: 61.994681, 15.012663

Skogsmuseet i Ängersjö

Skogsmuseet, eller Kojbyn som det kallas i folkmun, började byggas upp 1982, då några Ängersjöbor skulle restaurera en vattendriven lieslip från 1700-talet. Projektet utvidgades till att visa hur människorna inom skogsbruket levde och verkade, från flottningens inträde vid mitten av 1800-talet till skogsbrukets mekanisering hundra år senare. Museets byggnader har flyttats till platsen allt eftersom och här finns omfattande samlingar av både arbetsredskap och husgeråd från skoghuggarepoken.

Skogsmuseet består idag av 28 byggnader, från kolarkoja och gapskjul till bagarstuga och större nattkvarter. I 16-mannakojan kan man sommardag njuta av kaffe och kolbullar – den vanligaste skoghuggarmaten i vardags-skogen. Till Ängersjö Skogsmuseum hör också ett ekologiskt museum och en 300 meter lång naturstig.

Kung Carl XVI Gustaf och drottning Silvia besökte skogsmuseet under Eriksgatan 1988.

www.angersjo.nu
GPS: 61.99411, 14.86197

Flottningsmuseet vid Linsellborren

Området kring Linsellborren, 7 km nedströms Linsell, är den enda fors i älven Ljusnan i Härjedalen som inte är utbyggd för vattenkraft. Här bildades 2002 Linsellborrens naturreservat efter sträckan mellan Ransjön och Svegssjön.

Det har flottats i Linsellborren sedan mitten av 1800-talet, men den steniga strömsträckan vållade problem då stockarna lätt fastnade. För att ständigt ha arbetskraft till hands under flottningssäsongen, byggdes det timmerhus vid strömmarna som idag utgör Flottnings-

museet. Här fanns sängplatser för 16 man och här kunde flottarna vila, äta och torka sina kläder.

Efter det att flottningen upphörde 1967, skapade Linsells byalag och bygdegårdsförening ett museum av flottarkojan, för att åskådliggöra minnet av den viktiga flottningsepoken. Linsellborrens Flottningsmuseum kunde efter många arbetstimmar invigas i juni 2007.

www.linsell.se
GPS: 62.12673, 13.94429

Härjedalens turistbyråer förmedlar gärna kontakt med den hembygdegård du vill besöka eller veta mer om.

